

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XLVII. De militum dilectu; de ætate militari; & ritu in ejus probatione observato: item de stipendiis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

domi in pace, liquet ex libro de Germaniâ. *Principes pro victoriâ pugnant; comites pro principe.* Heic quidpe non ipsum ducem auctor, qui unus erat in uno exercitu, sed ordinum singulorum ductores intelligit, qui plures erant numero. *Comites pro principe pugnant;* nempe pro suo quisque comitatus principe, id est ordinis ductore. Clarius hoc ex sequentibus ejusdem loci perspicitur verbis: *Si civitas, in quâ orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt; magnumque comitatum non nisi vi belloque tutantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam.* En; quos antea nobileis adolescentes adpellaverat, mox principis vocabulo adficit, magnosque iis comitatus adsignat. quod de ipso belli duce intelligi nequit; quidpe qui unus, & in sua civitate dux. ordinum verò ductores nonnumquam etiam ab externis dilegebantur, primoribusque internis præferebantur, si virtute conspicui, & bello clari. Idem noster, paullo antè: *Magnaue principum emulatio, cui plurimi & acerrimi comites. hæc dignitas, hæc vires; magno semper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsa plerumque famâ bella profligant.*

Sed de auctoritate officioque ducis amplius audiendus idem noster. Sic igitur ipse eodem libro: *Duces exemplo potius, quam imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præfunt. Ceterum neque animadvertere, neque vincere, neque verberare quidem, nisi sacerdotibus permissum: non quasi in penam, nec ducis jussu; sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt.* Egregii ducis parteis omnes implevit, præ aliis, dictus Arminius, Cherulcorum dux: de cujus virtute multa annal. libro primo, & secundo. sed ultimum ac verum elogium in fine annal. 11: *Arminius, abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum variâ fortunâ certares, dolo propinquorum cecidit; liberator haut dubiè Germania: & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges, ducesque, sed florentissimum imperium lacefferit: præliis ambiguus, bello non victus. septem & triginta annos vita, duodecim potentia explevit. caniturque adhuc barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur; Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* De principum sive ordinum ductorum officio idem auctor, in dicto libro de Germaniâ: *Expetuntur legationibus, & muneribus ornantur, & ipsa plerumque famâ bella profligant. Cum ventum in aciem, turpe principi, virtute vinci; turpe comitati, virtutem principi non adæquare. principes pro victoriâ pugnant; comites pro principe.*

Atque hætenus quidem de justis bellis, eorumque ducibus: quorum consultatio atque constitutio ad omnem pertinebat civitatem, id est, ad omnem populum, seu nationem. Latrocinia, de quibus supra mentio facta, singulis minorum gentium principibus, id est, pagorum, vicorumque, & cognationum rectoribus, in suo cuique pago ac vico, pro libitu & arbitrato suo, instituere juventutemque ad ea educere licuit. sic enim Cæsar, belli Gallici comment. v 1: *Latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cujusque civitatis fiant. atque ea juventutis exercende, ac desidia minuende causâ fieri prædicant. Atque, ubi quis ex principibus in concilio se dixit ducem fore, ut, qui sequi velint, profiteantur; consurgunt ii, qui & causam & hominem probant, suumque auxilium pollicentur: atque ab multitudine collaudantur. qui ex iis sequenti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur: omniumque rerum iis postea fides abrogatur. Adeo scilicet honesta hujusmodi erant latrocinia, sive, uti ipsi adpellabant, juventutis exercitia, ut ii, qui ducem ad ea proficiscentem sequi abnuerent, pro proditoribus ac sceleratis, id est patriâ lingvâ, *verräter und schelmen*, haberentur.*

C A P. XLVII.

*De militum delectu: de etate militari; & ritu in ejus probatione
observato: item de stipendiis.*

BELLO decreto, duceque designato, quem deinde militum habuerint delectum præsci Germani, nunc deinceps dispiciendum est. Quum duo potissimum fuerint in veteri Germaniâ rerumpublicarum genera, *monarchia & democratia;* ex his monarchiâ quia omnium versus septemtriones remotissimâ, & ob id ipsum Romanorum monumentis parum memoratâ, quem morem & consuetudinem in deligendo milite observaverint, profus ignoratur. Democratia quia & ipsæ nullas habitaverint urbeis,

urbeis, nulla opida, nulla castella, nulla alia loca munita; subitas atque inopinatas invicem eas fecisse incurfiones, maximè credibile est: unde, pro defensione, certus delectus haberi potuit nullus: sed universa simul civitas pro se quisque arma accipiebant; ducemque tumultuario agmine sequebantur. Et, si bellum aliquod, in concilio publico decretum, inferri debebat; quia id aut ulciscendarum injuriarum causâ, aut prædæ gratiâ suscipiebatur; universos, quotquot arma per ætatem ferre poterant, viritum ad expeditionem eam profectos fuisse, simile veri est: præsertim, quum & in æquali pariter omnes egerint libertate, & rei militaris studium una omnibus fuerit vita. Hucque spectat illud Cæsaris, in comment. v, de concilio armato: *quo omnes puberes armati convenire congebantur. quod initium erat belli.* In magnis tamen atque amplis civitatibus quam hac in re observave- 10
rint consuetudinem, ostendit idem Cæsar, comment. iv, in Svevorum, qui aliis aucto-
ribus sunt proprio nomine Chatti, exemplo. *Svevorum, inquit, gens est longè maxima & bellicosissima Germanorum omnium. ii centum pagos habere dicuntur; ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis ex finibus educunt. reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. hi rursus in vicem anno post in armis sunt: illi domi remanent. sic neque agricultura, neque ratio atque usus belli intermittitur.* Delectus igitur in civitatibus democraticis omnino nullus fuit.

Ceterùm ætatem militarem non eandem probabant Germani, quam olim Romani; apud quos initium militiæ dabat annus septimus decimus, finem sextus & quadragesimus: sed initium faciebat apud illos annus xx; finem vel ipsa mors, vel exangyis tan- 20
dem senectus. quod auctorum testimoniis confirmandum erit. De initio ita auctor noster, in libro de Germaniâ: *Arma sumere non antè cuiquam moris, quam civitas sussecurum probaverit.* Probabat scilicet ex ætate. sic enim eodem libro postea: *In omni domo nudi ac sordidi in hos artus, in hæc corpora, que miramur, excrefcunt. dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. inter eadem pecora, in eadem humo degunt: donec atas separet ingenuos, virtus agnoscat.* Actas ea fuit prima adolescentiæ; ante quam nudi agebant. Me-
la Pomponius, libro III, capite III: *Maximo frigore nudi agunt, antequam puberes sint: & longissima apud eos pueritia est.* Longam fuisse eorum pueritiam, indicat & auctor noster, historiar. libro iv, de Batavis loquens: *Impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque proce- 30
ra pueritia) ad stuprum trahebantur.* Item Cæsar, belli Gallici commentar. vi: *Qui duntif-
simè impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem. hoc ali staturam, ali vires, nervosque confirmari putant. Intra annum verò vigesimum femine notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus.* Annus igitur primæ adolescentiæ videtur fuisse vigesimus ætatis, quo barba crescere plerumque incipit. Tacitus, in libro de Germaniâ: *Et aliis Germanorum populis usurpatum, rarâ & privatâ cujusque audentiâ, apud Catos in consensum vertit; ut primum adoleverint, crinem barbamque summittere; nec, nisi hoste caso, exuere votivum, obligatumque virtuti, oris habitum.* Hoc nempe est, quod antè dixerat; *ætatem separare ingenuos à servis; virtutem agnoscere.* Cæsar, in dicto commentar. vi, eundem morem in Gallorum gente refert, his verbis: *Liberos suos, nisi quum adoleverint, ut munus militiæ suslinere possint, palam ad se adire non patiuntur: filiumque in puerili ætate in publico in conspectu patris assistere, 40
turpe ducunt.* Militaris igitur ætatis initium à primâ adolescentiâ. hæc à pubertate atque barbæ eruptione; quæ plerumque à vigesimo incipit anno. Vigesimo igitur anno & feminarum conjunctioni, & armis militiæque sussecuri probabantur. Eandem ætatem & alias observasse genteis, invenio. De Persis, Strabo libro xv: *Σταλδύσσι ἢ ἀρχαῖον δὸν εἶναι ἐτῶν ἑὸς πενήκοντα, πέντε τε ἔτη ἰσθμῶς* id est; *Militant, & ordines ducunt à vigesimo anno ad quinquagesimum usq., pedites pariter & equites.* De Iudæorum gente legem dedit ipse rerum omnium Dominus, in libro numerorum, capite i, versu III: *Recensebitis à nato xx annos & deinceps, omneis aptos ad egrediendum in militiam, in Israël.*

Modum, seu ritum, in ætatis probatione apud Germanos observatum, refert noster, prædicto loco: *Arma, inquit, sumere non antè cuiquam moris, quam civitas sussecurum probaverit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus, scuto framaque juvenem ornant. Hæc apud illos toga, hic primus juvenæ honos. ante hoc, domus pars videntur; mox reipublicæ.* Græcorum etiam quidam hunc morem in civitatibus suis observarunt, *Ἐἰς τὰ δεκάτια τὰ ἀνύσσια ἐφέσθη*, id est, *inter viros publicè adscribere*; teste Dionysio Halicarnassense, libro II. Idem ille mos etiam nunc in Germaniâ apud princepsis, & in nobilitate durat. vocaturque res ea, patrio sermone, *eynen Weerhaftig machen*: quasi dicas, *armis aliquem aptum idoneumque facere, sive pronuntiare*; vel, *ius alicui portandorum armorum dare.* Priscis equidem illis temporibus, in publico totius civitatis sive nationis concilio

concilio ea probatio fiebat: probante scilicet primùm juvenis ætatem toto concilio; dein principum, id est, pagum rectorum, sive ordinum ductorum aliquo, vel patre, vel propinquo, framcæ scutoque cum ibidem ornante. At nunc privatim principes, atque nobiles viri, in suâ quisque aulâ, seu domicilio, convivio plerumque adjecto, eam solennitatem transigunt. Ibi adolescens; novâ veste paulo antè liberalitate domini excultus, mox in conspectu omnium convivarum in genua procumbens, gladio à domino, cujus iussa puer antè exsequeretur, ornatur: equoque, si aliquanto nobilior, heroque carior fuerit, & crumena nummis aureis vel argenteis refertâ donatur. Antè hanc diem vocantur *jungen*, sive *bueben*, & *knaben*, id est, *pueri*: mox *kärten*, sive *männer*, id est, *viri*. quæ consuetudo ex antiquo illo priscum Germanorum more permansit. nam & illis ante armorum gestationem dicebatur *pueritia*: postquam arma data, *virilitas*; ut ex auctoribus modò claruit. Sed & apud illos equo fuisse donatos nobiles adolescentes, qui mox comites sive sectatores principis erant futuri, auctor est Tacitus, eodem libro, his verbis: *Magnum comitatum non nisi vi belloque tuentur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque framcam.* Initium igitur ætatis militaris hujusmodi fuit apud priscos nostros Germanos. Finis certus, uti apud Romanos, nullus erat præscriptus. sed *canebant*, ut inquit noster eodem libro, *insignes, & hostibus simul suisque monstrati; donec ex sanguis senectus tam dura virtuti impares faceret.* tunc demum rem familiarem domi agrosque curabant. *Fortissimus quisque, inquit idem, ac bellicosissimus, nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebent.*

Ceterum ad stipendia quod attinet; quum duo potissimum fuerint, ut antè dictum, rerum publicarum genera, monarchia atque democratia: harum nullam stipendia militibus suis solvisse maximè credibile est. etenim quum in monarchiis *unus imperitaret, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi*; subjecti vel inviti ad militiam cogebantur. in democratii verò vel ingens illud libertatis & summi inter eos boni studium, vel flagrantissimus bellorum amor, pro se quemque arma militiamque sine stipendio suscipere incitabant. Unde etiam ducum principumque comitibus, seu stipatoribus, quos ex nobilitate fuisse proximo capite ostendam, unæ *epule*, ut inquit ibidem noster, *& quamquam incomiti, largi tamen apparatus* apud eos, quos sectabantur, *pro stipendio cedebant.* qui mos etiam nunc Germaniæ principibus observatur. Reliquis olim communis prædæ divisio præmium periculorum laborumque erat. *pigrum* quidpe omnibus pariter *& iners videbatur, sudore acquirere, quod possent sanguine parare.* Proinde etiam Romanis auctoribus Germanorum exercitus non *militum* nomine, sed *plebs* & *vulgus* plerumque adpellatur. Tacitus, annal. I: *Arminius integer, Ingvionerus post grave vulnus, pugnam deseruere. vulgus trucidatum est; donec ira & dies permansit.* Et annal. II: *Plebes, primores, juvenes, senes, agmen Romanum repente incurant.* Am. Marcellinus, lib. XVI: *Cum placuisset per Decempagos Alemannam aggredi plebem, densatis agminibus tendebat illuc solito alacrior miles. & postea, eodem libro: Confestim Vadomarii plebs agminibus bella cientium barbarorum sese conjunxit.* paulo post: *Subito Alemannorum peditum fremitus, indignatione mixtus, auditus est, unanimi conspiratione vociferantium; Relictis equis secum oportere versari regales; ne, si quid contigisset adversum, desertâ miserabili plebe, facilem discedendi copiam reperirent.* lib. XXVII: *Iovinus inopinè majorem barbarorum plebem, antequàm armaretur, temporis brevi puncto præventam, ad internecionem exstinxit.* lib. XXXI, de Gothis: *Fritigernus exclamavit; Gravioze pugnandum exitio, ni ipse ad leniendum vulgus siniretur exire cum sociis; quod, arbitratum humanitatis specie ductores suos occisos, in tumultum exarsit. & postea: Legiones, ab Armeniâ ductas, opposuere vesanum adhuc spirantibus barbaris, opere quidem Martio sæpè rectè compertas, sed impares plebi immensa. & iterum: Atque, ut mos est, ululante barbarâ plebe ferum & triste, Romani duces aciem struxere.* Quin etiam & ipsi ordinum ductores, etsi ab exteris civitatibus, ob eximiam suâ juxtâ & comitum suorum virtutis famam nomenque, *legationibus ad prostiganda bella expeterentur*; tamen non stipendiis, sed *muneribus tantum ornabantur.* de cetero mos erat, *ultra ac viritum* his quoque *conferre principibus vel armentorum, vel frugum aliquid, quod, pro honore acceptum, etiam necessitatibus subveniebat.* nec aliud comitibus eorum, in exteris oris bellantibus, stipendium, quàm domi; nimirum *epula, & largi apparatus*, apud principem suum; & si qua fortè *munificentia per bella & raptus*: teste Tacito, in libro de Germaniâ.

Porrò sacramentis nullis adigebantur, antequàm in prælium descenderent. itaque de his infra agetur.